

KÖNYVTÁR- ÉS TÁJÉKOZTATÁSÜGY

Nemzetközi könyvtárügy

04/098

GENIEVA, Ekaterina: The role of displaced book collections in culture = Libr.Trends. 52.vol. 2003. 1.no. 151-156.p.

A háborúban eltulajdonított ritkakönyv-gyűjtemények szerepe a kultúrában

Bibliográfiai számbavétel; Hadiszákmány; Régi és ritka könyvek

Vissza kell-e szolgáltatni a hadiszákmányként elhurcolt régi és ritka könyveket eredeti tulajdonosainak? Ez a kérdés és összetett politikai és jogi vonatkozásai napjainkban világszerte sok különgyűjtemény munkatársait foglalkoztatják. A háborúban zsákmányolt, nemzetközi jelentőségű gyűjteményeknek mind a létrejötte, mind a visszaszolgáltatása veszteségekkel és jogsérelmekkel jár. A második világháborút követő helyzet idővel minden bizonnyal rendeződni fog, mert a tulajdonosaiktól távol került könyvgyűjtemények mennyisége véges, és fokozatosan megszűnnek a rendezést gátló politikai megfontolások is, lezárulhatnak a tárgyalások. A problémakört jól illusztrálja a Németországból a Szovjetunióba került könyvekkel kapcsolatos rendezési kísérletekről szóló esettanulmány.

Németország a könyvnyomtatás hazája, a kezdetektől a könyvkereskedelem és könyvgyűjtés központja. A német egyetemi könyvtárak gyűjteményei korán kialakultak, a német könyvtárak igen gazdagok voltak külföldi anyagban, és az egész európai könyvkultúra központi letéti helyeit jelentették, mi-

közben a külföldi könyvtárak német könyvállománya meglehetősen szegényes volt. A második világháborús német vereség a könyvtárak számára is veszteséggel járt: a kiürítésre előkészített német könyvtárak anyagát a Szovjetunióba szállították. A könyvanyag az európai könyvtörténet kezdeteitől a francia forradalom idejéig tartalmaz értékes dokumentumokat.

A szerző kifejti: az a tény is kultúrtörténeti jelentőséggel bír, hogy ezek a gyűjtemények már több évtizede Oroszországban vannak. Annak idején hiányokat pótoltak, ugyanis kevésbé érintette őket a cenzúra és az ideológiai ellenőrzés. Visszaszolgáltatásuk nem lehet kérdéses, de nem vizsgálható leegyszerűsítve; nagy jelentőséget kap a bibliográfiai feldolgozásuk. A Sárospataki Református Egyházkerület Könyvtárának visszaadása például lehetséges lenne ugyan az Össz-oroszországi Állami Idegen nyelvű Könyvtár munkatársai által készített katalógus alapján, tehát szakmailag elő van készítve, a kétsedelemnek más okai vannak. Vagy: kiderült, hogy Németországban elvesztésként nyilvántartott könyvek orosz könyvtárak állományába kerültek, de az is előfordult, hogy az orosz könyvtárak nem találták az azonosítani kívánt könyveket a korábbi katalógusokban.

Sok esetben nem is az egyes régi és ritka könyvek, hanem az őket befoglaló gyűjtemény egésze képvisel jelentős értéket. A gyűjtemények sorsát meg kell örökíteni, és a gyűjtemény egyes darabjait regisztrálni kell. Az orosz jogszabályok miatt egyelőre még nem kerülhet sor a zsákmányolt könyvek visszaadására, de mindenképpen tájékoztatni kell a tudományos világot ezekről az eredeti tulajdonosaitól távol került gyűjteményrészekről. Ezek ugyan-

is a világ könyvgyűjteményét modellezik, és a világ-bibliográfia részét képezik. Hasonló vállalkozások Németországot leszámítva nem voltak eredményesek (ott a 17-18. századi könyvtermést veszik számba egy nagyszabású együttműködés keretében), többnyire megrekedtek; néhol töredékesen, másutt hatalmas katalógusokban „elrejtve” szerepelnek a régi és ritka könyvek.

Becslések szerint az Oroszországba hadizsákmányként került könyvek közül 8-900 régi és ritka könyv tudományos igényű bibliográfiai leírását lenne érdemes elkészíteni a világbibliográfiához való hozzájárulásként. Most, hogy a könyvek még Oroszországban vannak, ezt a hiánypótló munkát el lehetne végezni – jelentős költségekkel, állami támogatással, fiatal, jól képzett szakemberekkel, egy meghatározott időszak alatt.

(Hegyközi Ilona)

Nemzeti könyvtárügy

04/099

Die Öffentlichen Bibliotheken im Auge des Hurrikans : Gefahr droht von allen Seiten : Schlagkräftige Lobby fehlt : Eine Bestandsaufnahme = BuB. 55.Jg. 2003. 12.no. 714-739.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol és francia nyelven

Veszélyben a német közkönyvtárak – hiányzik az erős lobbí. Tematikus rész, 8 cikk

Közművelődési könyvtár; Megszűnés -könyvtaré; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

Költségvetési megszorítások, munkakör-megszüntetések, könyvtárbezárások – ilyen helyzetben a könyvtárak munkája egyre nehezebbé válik. A német könyvtári statisztikák szerint nem pusztán elszigetelt esetekről van szó. A számok megrázóak: 1999 és 2001 között 2500 könyvtár zárta be kapuit Németországban. E fejlemény negatív hatását legin-

kább a társadalmilag hátrányos helyzetben lévő csoportok fogják megérezni, azok az emberek, akiknek nincs pénze könyvvásárlásra. Ilyenek a gyerekek és a fiatalok, a kevésbé mozgékony idős emberek, akiknek szomszédságában megszűntették a könyvtárat, az óvodák és iskolák, amelyek ezentúl nem tudják médiagyűjteményüket a könyvtárból kiegészíteni. Emiatt a német közkönyvtárakban igen rossz hangulat uralkodik, de ez természetesen nem tudja elejét venni a további megszorító intézkedéseknek. E válságos időszakban kreativitásra, rugalmasságra és közös vállalkozásokra van szükség. A könyvtárpolitika témájában készült tematikus számban öt jelentős városi könyvtár vezetője (Barbara Purbs – Frankfurt am Main; Claudia Lux – Berlin; Werner Schneider – München; Alfred Flemming – Drezda; Hella Schwener Martieenssen – Hamburg) ismerteti, hogy ők hogyan próbálnak meg a lehető legtöbbet „kihozni” ebből a válságos helyzetből. Jan-Pieter Barbian (Duisburg) megvilágítja az elmúlt néhány év német könyvtárpolitikáját, és kritikusan elemzi a jelenlegi helyzetet. Bernd Schleh a német könyvtári statisztikák adatainak szembevető változásait vizsgálja.

(Autoref. alapján)

04/100

FREEDMAN, Maurice J.: „Wir müssen für die Bibliotheken kämpfen!” Ehemaliger ALA-Präsident betont Bedeutung der Lobbyarbeit – ein Gespräch mit Maurice J. Freedman = BuB. 55.Jg. 2003. 10/11.no. 628-631.p.

„Harcolnunk kell a könyvtárakért!” A volt ALA-elnök a lobbizás fontosságát hangsúlyozza. Interjú Maurice J. Freedmannel

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Érdekvédelem; Könyvtárkép; Könyvtárpolitikai tevékenység; Támogatás -pénzügyi -állami, hatósági

A német könyvtárügyet az amerikaival összehasonlítva Maurice J. Freedman problematikusnak látja

Németországban a könyvtárhasználati díjak nagy arányú emelését. Ez nem csak szociális problémát jelent, hanem alapvető elvi kérdés is: az amerikai nyilvános könyvtárak azzal járultak hozzá a demokráciához, hogy minden polgár számára biztosították a képzéshez és az információhoz való szabad hozzáférést, amihez hozzátartozik a könyvtár díjtalan használatának a joga is. Az USA lakóinak 65 %-a tagja valamelyik helyi nyilvános könyvtárnak, a németországi könyvtárhasználati díjak mellett ez aligha volna lehetséges.

A díjak emelését Németországban nem a könyvtárosok javasolták, hanem a politikusok tették kötelezővé: „Kevesebb pénz adunk nektek,” – mondták – „a hiány bejön a használati díjakból.” A könyvtárosok Németországban kiszolgáltatottak, nincsenek abban a helyzetben, hogy tiltakozást szervezzenek, és ezzel nyomást gyakoroljanak a politikára. Az Egyesült Államokban a politikusoknak lényegesen nagyobb társadalmi ellenállással kellene ilyen esetben számolniuk.

A díjak emelése különösen súlyosan érinti a külföldi bevándorlókat. A probléma Amerikában is ismert: a 19. század közepén a bevándorlók tömegének hallatlan nehézséget okozott, hogy az új világban kiismerje magát. A public library volt az az intézmény, amelyhez minden új állampolgár bizalommal fordulhatott, a nyilvános könyvtárak olvasmányt, nyelvismeretet, kultúrát és technikai alapismereteket nyújtottak. A nagypolgárság felismerte, hogy a public library segítségével megbízható, képzett és olcsó munkásokhoz juthat, nem csak jó munkaerőhöz, hanem jó állampolgárokhoz is, ezért a gazdag polgárság a nyilvános könyvtárak fő támogatójává vált. A németországi bevándorlók tömegei most ott is hasonló problémát jelentenek. Számos német könyvtár már felismerte, hogy a társadalom a könyvtárak segítségét is felhasználva tudja megoldani a bevándorlók beilleszkedésének kérdését; a hamburgi könyvtár például számos szolgáltatást nyújt a török származásúaknak, más

könyvtárak viszont nem vállalták még ezt a szerepet.

A könyvtárak költségvetési keretének megkurtítására Amerikában is történtek kísérletek. Az Amerikai Könyvtáros Egyesület már 2003 januárjától kampányba kezdett az ilyen törekvések visszaszorítására. Eredményeket is értek el, például New York államban 15%-kal csökkenteni kívánták a könyvtárak költségvetését, de a tiltakozás hatására a parlament kétharmada végül a tervezet ellen szavazott (többen a saját pártjuk javaslata ellen foglalva így állást.)

Újabban a nemzetvédelmi törvény, a Patriot Act fenyegeti korlátozással az információ szabadságát, s ezzel a könyvtárhasználók szabadságát is. A rendőrségnek most már nincs szüksége a megalapozott gyanú bizonyítására ahhoz, hogy a könyvtárártól elkérje a használók adatait. Bár az olvasókat az új jogszabály jelenleg még nem tartja vissza a könyvtárak látogatásától, a könyvtárügy képviselőinek azonban fel kell lépniük az információ szabadságának ilyen megsértése ellen.

(Katsányi Sándor)

Együttműködés

04/101

DAVIES, Robert: PULMAN : Public libraries, local museums and archives learning from each other in eEurope = Alexandria. 15.vol. 2003. 3.no. 151-169.p.

A PULMAN projekt: a közkönyvtárak, helyi múzeumok és levéltárak egymástól tanulnak az e-Európában. A projekt összefoglalása, az országtanulmányok legfontosabb megállapításai és az Oeirasi Nyilatkozat szövege

Közgyűjtemény; Közművelődési könyvtár

A cikk ismerteti az Európai Bizottság által finanszírozott PULMAN (Public Libraries, Local Museums

and Archives) Tematikus Hálózat nevű projektet, amely különféle tevékenységeket végzett a közművelődési könyvtárak teljesítményének növelésére, lehetőségeinek maximális kihasználására az új gazdasági, társadalmi és kulturális környezetben. Fő célja az ismeretek, tapasztalatok és bevált gyakorlatok Európa-szintű cseréje volt. A cikk ismerteti a projekt fő tevékenységeit: elkészítették és húsz nyelvre lefordították a digitális szolgáltatások irányelveit; a fejlesztések előmozdítására mindegyik részt vevő országban országos műhelyeket szerveztek; az elérendő célok kitűzésének (benchmarking) segítésére mindegyik országra vonatkozóan országjelentést állítottak össze a közkönyvtárakról; ezek fő pontjait a jelen cikk is felsorolja. A projekt betetőzéseként 2003 márciusában akcióttervet terjesztettek elő az oeirasi (Portugália) konferencián.

(Autoref. alapján)

04/102

HASSE, Rolf Manfred: Keine Eiszeit in Bibliotheken. Deutsch-kubanische Zusammenarbeit geht weiter = Bibliotheksdienst. 37.Jg. 2003. 11.no. 1411-1415.p.

A német kubai együttműködés folytatódik

Együttműködés -nemzetközi; Támogatás -más országnak

A kubai könyvtárakat nehéz helyzetbe hozta a Szovjetunió összeomlása után bekövetkezett kubai gazdasági válság. Fidel Castro 1990-ben meghirdette a „békeidők sajátos szakaszát”, ami sajátos hiánygazdálkodást jelentett: hiánycikk lett – az alapvető élelmiszerek és orvosságok mellett – a papír és a könyv is. A periódus 1993-as mélypontján csaknem teljesen megszűnt a könyvkiadás, s ha később emelkedett is a kiadott könyvek száma, a régi szintet már nem érte el. A könyvtárak állományában űrök tátonganak.

A német könyvtárosok támogató programmal siettek a kubaiak segítségére, ennek folytatását azon-

ban jelenleg nehezíti a két állam közötti hivatalos viszony megromlása. A 2004. évi „Kubai nemzetközi könyvvásár”-ra való meghívást a német állam hivatalosan nem fogadta el. (A német könyvkiadók egy része viszont – a nem állami síkon történő meghívás alapján – jelezte részvételi szándékát.) A német könyvtárosok úgy látják, hogy a politikai széljárás változása miatt nem szabad a kibontakozó együttműködést és a segítségnyújtási programot félbeszakítaniuk. 2003 júliusában részt vettek Havannában a német-kubai könyvtáros konferencián, melynek témája „A digitális könyvtár” volt. (Az intenzívebb számítógépes hozzáférés útján lehetne csak a könyv- és folyóiratállományban keletkezett hiányokat pótolni.) A konferenciát a Goethe Intézet közép-amerikai szervezete finanszírozta, társrendezője a Kubai Nemzeti Könyvtár volt.

A segítségnyújtási program keretében a havannai könyvtárak régi számítógépük új gépre való cserélését kérték, a nemzeti könyvtár pedig szkennert. (A kijuttatás szállítási kérdései még nyitottak.) Két kubai projekt is készült a grazi egyetem és a kölni szakfőiskola szakembereinek segítségével: „Kubai tudományos-műszaki digitális könyvtár” és „Bibliometriai indikátorok a kubai tudomány területén”.

Lépéseket tettek a kubai könyvtárak német nyelvű irodalmának hozzáférhetővé tételéért is. A havannai egyetem Humboldt intézeti könyvtárában mintegy 4 ezer német nyelvű könyv van használaton kívül. (Humboldtra vonatkozó történeti művek, klasszikus irodalom és szocialista irodalom az NDK időkből.) Ezek hozzáférhetőségének érdekében az egyetem hozzájárulást kért olvasótermének kibővítéséhez, ami viszont egy „német olvasóterem” létrehozásának tervét vetette föl, amely a klasszikus és a mai német kultúra termékeihez való hozzájutást tenné lehetővé. Felmerült a régi Humboldt irodalom (1799-1806) restaurálásának kérdése is. A havannai egyetem 2004/2005-re tudományos ülést tervez „Németek Kubában a 16. század óta” címmel, németországi referensekkel. A

másik német vonatkozású könyvtár, a Casa Humboldt 2500 német nyelvű könyvvel rendelkezik, (a frankfurti könyvvásár és magánszemélyek adományai). Tervbe vették ennek digitalizálását is és a hannai egyetemi könyvtár állományával való számítógépes összekapcsolását.

(Katsányi Sándor)

Lásd még 128, 132, 170

Jogi szabályozás

04/103

BING, Jon: Deposit, copyright and the notion of a „document” = Alexandria. 15.vol. 2003. 3.no. 171-174.p.

A kötelepéldány-szolgáltatás, a szerzői jog és a dokumentum fogalma

Dokumentum; Kötelepéldány; Szerzői jog

A tanulmány célja annak a kapcsolatnak a vizsgálata, amely a dokumentumok kötelepéldányának megőrzése és a szerzői jogi szabályozás között áll fenn. Elemzi azokat a kihívásokat, amelyeket a megőrzési feladat teljesítése az elektronikus publikálás világában jelent, különös tekintettel a weblapok hozzáférhetővé tételére a nagyközönség számára. Mivel a jogszabályok egy ország területén belül érvényesek, az országos hatókör megkerülhetetlen, ezért a norvég rendszer példája lesz az olyan jogi szabályozásnak, amely a hordozó eszköztől függetlenül írja elő a kötelepéldány megőrzésének kötelezettségét.

(Autoref.)

Lásd még 124, 143

Könyvtárosi hivatás

04/104

STACHOWSKA-MUSIAŁ: Zawód bibliotekarza dziś i jutro = Poradnik Bibl. 2003. 12.no. 3-9.p.

A könyvtáros szakma ma és holnap

Könyvtárosi hivatás

A szerző áttekinti az „őskönyvtárosságtól”, azaz az elit elfoglaltságnak számító „custos”-ságtól (custos = könyvtárőr) kezdve napjainkig a szakma-meghatározásokat, amikor is alig több közöset lehet szakmánkról mondani, mint: „a könyvtáros könyvtári alkalmazott, s azokat a feladatokat látja el, amelyek a könyvtár funkcionálásával kapcsolatosak” (vö. az 1998. évi Bibliotekarstwo c. kézikönyv állásfoglalásával).

Az általános definíció azért vált lehetetlenné, mivel napjainkra a szakma gyakorlása, a keretében létező munkakörök változatossága olyannyira végletes, hogy esetenként „egyszemélyessé” válik az ellátandó munkakör feladathalmaza.

Persze azért átfogóbb munkaköri meghatározásokat is meg lehet és meg kell fogalmazni. Ezek attól függenek, hogy milyen típusú, milyen nagyságrendű, milyen jellegű munkavégzést kívánó könyvtárosokról van szó. Enélkül nem lehetne könyvtárosokat kikepezni.

Ezen túlmenően nem mellékes az sem, hogy milyen egyéb tulajdonságok (alaptermészet, idegen nyelvek tudása, általános műveltség stb.) rendelendők (lennének rendelendők) a különféle munkaköri csoportok képviselőihez.

A szakmai differenciáltság mai fokában már közrejátszanak azok a változások is, amelyeket a számítógépesítés és a telekommunikáció forradalma idézett elő. S nem kétséges: további változásoknak nézünk még elébe.

Vannak, akik úgy vélekednek, hogy a könyvtáros szakmának „befellegzett”, mivel a jövő feltételei kö-

zött mindenki meg tudja majd szerezni saját informáltságát. De vannak olyanok is, akik további felvirágzást jósolnak a szakmának, minthogy az információbőség zavarában nagyon is szükség van kalauzokra.

A képzés és a továbbképzés most annyit tehet, hogy lehetőleg az adott szükségleteknek megfelelő differenciáltsággal végezze dolgát.

(Futala Tibor)

04/105

ALTUHOVA, Galina Aleksandrovna: Počemu ne rabotat kodeks etiki? = Biblioteka. 2003. 8.no. 71-73.p.

Miért nem működik az etikai kódex?

Könyvtáresetika

Az 1990-es években a Biblioteka című folyóirat hátsábjain tudósok és gyakorlati szakemberek, könyvtáros szervezetek és munkaközösségek részvételével szakmai vita zajlott a könyvtárosok etikai kódexéről. A kódex 1999. áprilisi elfogadása után azonban a könyvtárosok érdeklődése a téma iránt nagymértékben csökkent. Mi lehet ennek az oka, vajon annyira tökéletes a szöveg, hogy a továbbiakban már nem kell beszélni róla vagy éppen ellenkezőleg: tartalma annyira távol áll a könyvtárosok mindennapjaitól, hogy semmiféle hatással nincs arra?

A könyvtáresetika szakmai értékekre épül, a munkahelyi közösség működési szabályainak összességét adó szakmai normák (a munkához való hozzáállás, a személyiségi jogok tisztelete, a munkához, a pihenéshez és a megfelelő fizetéshez való jog stb.) alkotják. E normák jelennek meg a könyvtár munkatársainak morális tudatában, jellemvonásaiban, cselekedeteiben; legfontosabbak közülük a küldetéstudat megléte, a vállalt feladat iránti felelősség, a szakmai köteleességek minőségi és eredményes teljesítésének igénye, az olvasó érdekeinek figyelembevétele, a könyvtári tevékenység tekintélyének és a szakma presztízisének megőrzése. A könyvtáros

erkölcsi tudatára hatnak a választott szakma értékei (a tudásmennyiség, az emberek szolgálata, a nevelés-tanítás-felvilágosítás lehetősége) is, de nem szabad elfeledkezni a negatívumokról (alacsony fizetés, a szolgáltatások kommercializálódása, gyenge technikai háttér, a számítógépes felszereltség nem kielégítő mivolta, mindennek következtében a könyvtárosok állandó fluktuációja és a hivatal bürokratizmusa) sem.

A könyvtárnak az ott dolgozó munkatársakkal szembeni kötelezettségeit a könyvtári törvény, a munka törvénykönyve és a kollektív szerződés rögzíti. E jogszabályok végrehajtási mechanizmusának erőssége és gyengesége hatással van az etikai normákra: mit sem ér a jogszabályok előírásait betartó szakember munkája úgy, hogy az erkölcsi normákat ugyanakkor figyelmen kívül hagyja tevékenysége során. Az ilyen esetekben gyengülnek a közösség kapcsolatai is, nem csak a munkatársak között, hanem a könyvtáros és az olvasók között is. Az etikai kódexben rögzített normák sohasem egy adott személynek szóló szigorú követelmények, hanem olyan értékítéletet kifejező társadalmi elvárások, amelyeket az adott szakma képviselőinek erkölcsi tudatára alapoznak. A ma oly sokszor emlegetett információhoz való szabad hozzáférés jogának erkölcsi normái mindig is tükrözni fogják az objektív körülmények mellett a könyvtáros szubjektív hozzáállását: szabad-e pl. a kiskorú olvasó kezébe szexuális vagy erőszakos tartalmú irodalmat adni; és az adott könyvtár működési feltételeit is: mit tegyen a könyvtáros, ha szegényes, nem kielégítő a könyvtár állománya vagy korlátozott a hozzáférés?

Mindezek alkalmazásához feltétlenül szükség lenne az 1999-ben elfogadott kódex pontos ismeretére. Egy felmérés szerint azonban, amelyet három moszkvai közkönyvtár 160 könyvtárosa körében végeztek, a megkérdezettek közül csak mintegy 21 százalék ismeri a könyvtárosok etikai kódexét, a többiek keveset tudnak róla (41%), vagy még sohasem találkoztak vele (38%), ráadásul a megkérde-

zettek 33 százaléka szerint a könyvtárosok soha nem is fogják elfogadni és betartani a kódexben előírtakat. Ezek a nem túl pozitív eredmények valószínűleg abból erednek, hogy a mai napig nem történt meg a kódex mindennapi könyvtárosi munkára gyakorolt hatásának ismertetése és elismertetése, a benne foglaltak hasznának bizonyítása. Nem került sor a kódex népszerűsítésére sem a médiában, sem a könyvtárosok szakmai, módszertani összejövetelein és nem épült be egyelőre a kódex tartalma a könyvtárosképzés anyagába sem, holott a könyvtár szakos egyetemisták – különösen a levelező és esti képzés résztvevői – komolyan érdeklődnek a téma iránt.

(Hangodi Ágnes)

04/106

FIRLEJ-BUZON, Aneta: Jak wygląda bibliotekarka? = Poradnik Bibl. 2003. 9.no. 3-6.p.

Hogy néz ki a könyvtárosnő?

Közvéleménykutatás; Női munkaerő

A wroclawi egyetem könyvtártudományi intézetének munkatársai 50 továbbképzésben részt vevő aktív könyvtárost és 40 elsőévest kérdeztek ki arról, milyennek látják a lengyel könyvtárosnőket. A két csoport vélekedésében ugyan árnyalatnyi különbségek voltak, de az általuk festett kép alapvetően megegyezett, sőt, a közvéleménytől sem esett távol.

A lengyel könyvtárosnők – hangzik a kikérdezettek vélekedése – általában középkorúak, magasak és vékonyak. „Seszínű” pulóvereket, kékesszürke nadrágokat viselnek és divatjamúlt alacsony sarkú cipőt.

Arcra fáradtak és sápadtak. Tekintetükben szomorúság bujkál. Szemüvegük sok dioptriás. Hajjuk ápolts és őszes, sokan viselnek kontyot. Ritkán szépitkeznek, sok bizsut sem hordanak. Korántsem olyan elegánsak, mint a jogásznők, az orvosnők, a

banki és hivatali alkalmazottak. E tekintetben a tanítónőkhöz és a muzeológusnőkhöz hasonlítanak. A kikérdezettek általában úgy vélekednek, hogy „olvasókat hozna a könyvtáraknak”, ha elegánsabb hölgyek dolgoznának bennük. Ez valóban így van, mivel – pszichológiai és szociológiai vizsgálatok bizonyítják – az európai-amerikai kultúrkörben „adnak” a külsőre. A harmonikus megjelenésű, különösen szépek mondható hölgyek megítélésének első mozzanata a „küllemre” vonatkozik, az „egyéb értékek” csak azután jönnek számításba. Nem véletlenül bújtatják uniformisba tagjaikat egyes szervezetek, hogy ezzel is elősegítsék a küllemi megítélés dolgát. Nem ártana e kérdésekkel a könyvtárosképzésben is foglalkozni.

(Futala Tibor)

Lásd még 96, 108, 111

Oktatás és továbbképzés

04/107

WANDELER, Josef: Entwicklung und Stand der bibliothekarischen Ausbildung in der Schweiz = Bibliotheksdienst. 37.Jg. 2003. 10.no. 1216-1220.p.

A könyvtárosképzés helyzete és fejlődése Svácban

Könyvtárosképzés, dokumentálóképzés

A 90-es években alapjaiban újjászervezték az addig meglehetősen hiányos svájci könyvtárosképzési rendszert.

A kötelező általános iskolai végzettség után két úton lehet a szakképzettség irányába elindulni: vagy a szakiskolán vagy a gimnáziumon keresztül. A most bevezetett *információs és dokumentációs szakiskola* hároméves képzést kínál, s ennek végzetével „információs és dokumentációs asszisztens” végzettséget ad, mely könyvtárosi, irattárosi és do-

kumentációs asszisztensi munkakörökre érvényesít. A képzés gyakorlatias: a tanulók egy könyvtárban, mint képző műhelyben sajátítják el a gyakorlati ismereteket, és hetente csak egy napon vesznek részt az iskolában elméleti oktatásban, mely szakmai és általános ismereteket nyújt. A végzeteknek módjuk van kiegészítő tanulmányok után szakérett-ségit tenni, ez lehetőséget ad a szakfőiskolán való továbbtanulásra.

A *gimnázium* elvégzése után a tanulók jelentkezhetnek az egyetemi képzésre vagy az információs és dokumentációs szakfőiskolára, az utóbbihoz azonban előbb egyéves gyakorlatot kell végezniük.

Az *információs és dokumentációs szakfőiskola* ugyancsak három szakterületre képez: könyvtárosnak, irattárosnak és dokumentációs szakembernek. A képzés során a hallgatóknak lehetőségük van a három szakterület valamelyikén elmélyültebb ismereteket szerezni. A végzetek „Információs és dokumentációs szakember” képzettséget nyernek. Szakfőiskolai képzés folyik Genfben (francia nyelven) és Churban (német nyelven). Szakfőiskolai szinten másoddiplomás képzésben is részt lehet venni, ez egyéves (600 órás), jelenleg főleg azok veszik igénybe, akik a más szakon szerzett egyetemi vagy főiskolai végzettségüket szakirányban akarják kiegészíteni.

A *tudományos könyvtárosi fokozat* elnyerése korábban a zürichi Központi Könyvtár által szervezett 400 órás tanfolyamon volt lehetséges, (ezt a svájci Könyvtáros Szövetség felsőfokú szakmai végzettségnek ismerte el), ez a képzési forma az egyetemi végzettséggel rendelkezők számára jelenleg is működik.

(Katsányi Sándor)

04/108

CHILDERS, Scott: Computer literacy: necessity or buzzword? = Inf.Technol.Lib. 22.vol. 2003. 3.no. 100-103.p. Bibliogr. 20 tétel.

A „számítógépes írástudás” fogalma: divatszó vagy szükség van rá?

Ember-gép kapcsolat; Használói szokások; Könyvtárosi hivatás

A „számítógépes írástudás” (*computer literacy* – CL) fogalma elhalványodni látszik a szakirodalomban, de halványodik-e a hit is, hogy a nagyközönségnek szüksége van alapvető számítógépes jártasságra? Elértük-e ezt a célt, vagy csak egyéb fogalmakkal, kifejezésekkel (számítógépes kompetencia, digitális írástudás stb.) helyettesítettük? Az USA-ban először 1968-ban szorgalmazták, hogy az egyetemi tanulmányok során kiemelt fontosságot kapjanak a számítógépes ismeretek, 1980-ban pedig komputertudósok és tanárok közös konferencián próbálták meghatározni a CL fogalmát, ám annak tartalmát a század végéig sem sikerült egyértelműen és vitathatatlanul tisztázni. A 90-es évek végére a fogalom divatszóvá silányult, aminek okai közé sorolható a kifejezés tartalmának állandó újrapratása, hogy a gyerekek lényegesen gyorsabban jutottak el a számítógéphez, mint ahogy azt a felnőttek képzelték, hogy a különféle tanfolyamok nem tudták a fejlődés gyors ütemét követni, és hogy a fogalmat sokan az információs írástudással cserélték fel.

Manapság a CL egyrészt a nyelvtudáshoz, másrészt az autóvezetéshez hasonló: bizonyos munkakörök, bizonyos „társadalmi szintek” elfoglalásához szükséges, illetve különböző szintjei vannak: van, aki nem is tud vezetni, van, aki annyit tud, hogy a fontosabb kezelőszervekkel való bizonyos mozdulatok milyen hatást váltanak ki, van, aki mélyebb ismeretekkel rendelkezik a működésről, s végül vannak, akik megtervezni és megépíteni is képesek az autót. A számítógépes jártasság három szintjét szo-

kás megkülönböztetni (a nyomtató példáján érzékelte: alapszinten bekapcsolni, papírral feltölteni, a középső szinten festékpapírt cserélni, a harmadik célszinten az elakadt papírt kiszabadítani, és a konfigurációban a megfelelő nyomtató-beállítást ellenőrizni kellene tudni – többek közt).

A felsőoktatási és tudományos könyvtárakban valamilyen mértékben már ma minden munkatársnak, az egyéb könyvtárakban pedig szélesedő körben van szüksége a számítástechnikával, számítógéphasználattal kapcsolatos jártasságra. Az információs jártasság legfontosabb hatása a könyvtárakra a személyzet képzésének szükségessége, illetve megfelelő jártassággal rendelkezők alkalmazása. Különösen fontos, hogy ez a jártasság ne bizonyos lépések memorizálását jelentse (amelyek feleslegessé válnak az első hardverfelújítás, vagy a szoftver újabb verziójának beszerzése esetén), hanem az állandóan változó technológiával való lépéstartás képességét. Nem kell az egész személyzetnek rendszergazdává válnia, a harmadik szint elérése nem jelent igazán nagy feladatot. Az új évezred elején az a jártasság, amit a „számítógépes írástudóvá válás” megkíván, még mindig viszonylag alacsony szintű. Ennek összkönyvtári szintű elérése az a kiindulópont, ahonnan a folyamatos továbbképzés segítségével az új technológiák adaptálására képes munkatárs jöhet létre.

(Mohor Jenő)

Szabványok, normatívák

04/109

TULL, Laura – STRALEY, Dona: Unicode: support for multiple languages at the Ohio State University Libraries = Libr.Hi Tech. 21.vol. 2003. 4.no. 440-450.p. Bibliogr.

Az Unicode szabvány használata a soknyelvű állomány kezelésének támogatására az Ohio Állami Egyetem könyvtárában

Egyetemi könyvtár; Gépi katalógus; Nem latin betű; Szabvány

Az Unicode univerzális karakterkészlet-szabvány, amely a világ összes nyelvének összes karakterét tartalmazza. Igen fontos a nemzetközi számítógépes információcserre szempontjából. Különösen jelentős a könyvtárak számára, amelyek állománya sokféle nyelven és sokféle karakterkészlettel íródott. Az Ohio Állami Egyetem könyvtárai sok nemlatin betűs (pl. arab, héber, kínai, japán, koreai és cirill) állománnyal rendelkeznek. Ezeknek az anyagoknak a szolgáltatását megkönnyítette az Unicode beépítése a könyvtári rendszerekbe és szoftverekbe. A cikk ismerteti, hogy minek kell meglennie a személyi számítógépen és a könyvtári rendszerben ahhoz, hogy használni lehessen az Unicode-ot, és irányelveket ad az esetleges problémák felismeréséhez.

(Autoref.)

04/110

PARÉ, François-Xavier: Les normes MPEG: de la compression a la gestion intégrée des contenus multimédias = Doc.Bibl. 49.vol. 2003. 1.no. 13-21.p. Bibliogr. lábjegyzetekben.

Res. angol és spanyol nyelven

Az MPEG szabványok fejlődése: fájl-tömörítőktől multimédia források kezeléséig

Multimédia; Szabvány

A Motion Picture Experts Group elektronikus multimédia fájlok nemzetközi szabványainak kifejlesztésével foglalkozik. Az MPEG-1 és MPEG-2 nevű szabványok a kép- és hangfájlok tömörítését szabályozzák, hogy előmozdítsák azok gyors hálózati átvitelét és lemezekben való tárolását. Az MPEG-4

szintén tömörítési szabvány, amelyet a valós idejű (real time) átvitel, az ún. streaming megoldására fejlesztettek ki. Az MPEG-7 egy metaadatokra épülő dokumentumleírási rendszert körvonalaz, komplex keresések céljából. Végül az MPEG-21 különféle multimédia-források integrált kezelését (előállítás, terjesztés, szerzői jog, fizetés módja stb.) kívánja szabványosítani.

(Autoref.)

Egyesületek, konferenciák

04/111

HENDERSON, Ursula – SERGEANT, Kate [et al.]: Opportunities for the new generation : The formation of a networking group = Aust.Lib.J. 52.vol. 2003. 3.no. 261-267.p. Bibliogr. 8 tétel.

Az új generáció könyvtárosainak szervezete Ausztráliában

Egyesület -könyvtári -nemzeti; Munkabér, alkalmazás; Pályakezdő könyvtáros; Számítógép-hálózat

A SALIN (South Australian Library and Information Network) a könyvtárosok új generációjának, azaz az utóbbi tíz évben végzetteknek a szervezete. 2001-ben harminc fővel kezdték a működést, 2003 márciusában 170 tagjuk volt. Tagnyilvántartás valójában nincsen, ez a létszám a SALIN levelező lista, a szervezet legfőbb kommunikációs eszköze előfizetőinek a száma. A szervezetnek vannak informális, a tagok közötti eszmecserét lehetővé tevő rendezvényei is. Több-kevesebb rendszerességgel szerveznek szakmai kérdéseket viszonylag formálisan tárgyaló szemináriumokat, valamint közéleti jellegű, témáikban komoly, de a szórakozást sem nélkülöző fórumokat.

(Koltay Tibor)

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Nemzeti könyvtárak

04/112

GUY, Fred: Developing services in an evolving technological and political era = El.Lib. 21.vol. 2003. 6.no. 538-545.p. Bibliogr.

Szolgáltatások fejlesztése változó technológiai és politikai környezetben: a Skót Nemzeti Könyvtár példája

Információtechnológia; Munkaszervezet; Nemzeti könyvtár; Szolgáltatások

Skócia nemzeti könyvtára több mint 300 éve működik, 8 millió dokumentumot őriz és szolgáltat. Az